

Vysvětlení k Listině základních práv

Úřední věstník C 303 , 14/12/2007 S. 0017 - 0035

20071214

Vysvětlení [*]k Listině základních práv
(2007/C 303/02)

Tato vysvětlení byla původně vyhotovena pod vedením prezidia Konventu, který vypracoval Listinu základních práv Evropské unie. Byla aktualizována pod vedením prezidia Evropského konventu s ohledem na změny návrhu znění Listiny provedené Konventem (zejména článků 51 a 52) a na vývoj práva Unie. Ačkoliv sama nemají právní závaznost, jsou cenným výkladovým nástrojem pro vyjasnění ustanovení Listiny.

HLAVA I – DŮSTOJNOST

Vysvětlení k článku 1 – Lidská důstojnost

Lidská důstojnost není jen základním právem jako takovým, ale představuje samotný základ základních práv. Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 zakotvila lidskou důstojnost ve své preambuli: "U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě". Soudní dvůr v rozsudku ze dne 9. října 2001 ve věci C-377/98 Nizozemsko v. Evropský parlament a Rada, Sb. rozh. 2001, p. I-7079 v 70. až 77. bodě potvrdil, že základní právo na lidskou důstojnost je součástí práva Unie.

Z toho vyplývá, že žádné z práv stanovených v této listině nesmí být použito na újmu důstojnosti jiného a že lidská důstojnost je součástí podstaty práv stanovených touto listinou. Musí být proto respektována, a to i tam, kde určité právo omezuje.

Vysvětlení k článku 2 – Právo na život

1. Odstavec 1 tohoto článku je založen na první větě čl. 2 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "EÚLP"), která zní:

"1. Právo každého na život je chráněno zákonem."

2. Druhá věta uvedeného ustanovení, která pojednávala o trestu smrti, byla překonána vstupem v platnost článku 1 protokolu č. 6 k EÚLP, který zní:

"Trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven."

Na tomto ustanovení se zakládá čl. 2 odst. 2 Listiny.

3. Ustanovení článku 2 Listiny odpovídají ustanovením výše uvedených článků EÚLP a dodatkového protokolu k ní. Mají stejný smysl a rozsah v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny. "Negativní" definice obsažené v EÚLP musí být proto rovněž považovány za obsažené v Listině:

a) Čl. 2 odst. 2 EÚLP:

"Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;

b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;

c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury."

b) Článek 2 protokolu č. 6 k EÚLP:

"Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest bude uložen pouze v případech, které stanoví zákon a v souladu s jeho ustanoveními...".

Vysvětlení k článku 3 – Právo na nedotknutelnost lidské osobnosti

1. Soudní dvůr v rozsudku ze dne 9. října 2001 ve věci C-377/98 Nizozemsko v. Evropský parlament a Rada, Sb. rozh. 2001, s. I-7079 v 70. a 78. až 80. bodě potvrdil, že základní právo na nedotknutelnost lidské osobnosti je součástí práva Unie a v lékařství a biologii zahrnuje právo na svobodný a informovaný souhlas dárce a příjemce.

2. Zásady článku 3 Listiny jsou již obsaženy v Úmluvě o lidských právech a biomedicíně, přijaté Radou Evropy (č. 164 a dodatkový protokol č. 168). Cílem Listiny není odchýlit se od těchto zásad, a proto zakazuje pouze reprodukční klonování. Jiné formy klonování nepovoluje ani nezakazuje. V žádném případě tedy nebrání zákonodárci zakázat jiné formy klonování.

3. Odkaz na eugenické praktiky, zejména ty, jejichž cílem je výběr lidských jedinců, se týká možné organizace a provádění výběrových programů zahrnujících mimo jiné sterilizaci, nucená těhotenství, nucené etnické sňatky..., tedy činy, které jsou všechny považovány za mezinárodní zločiny Statutem Mezinárodního trestního soudu, přijatým v Římě dne 17. července 1998 (viz čl. 7 odst. 1 písm. g) uvedeného statutu).

Vysvětlení k článku 4 – Zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení anebo trestu

Právo uvedené v článku 4 je právem zaručeným článkem 3 EÚLP, který má totožné znění: "Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu". Na základě čl. 52 odst. 3 Listiny má proto tento článek stejný smysl a rozsah jako článek EÚLP.

Vysvětlení k článku 5 – Zákaz otroctví a nucené práce

1. Právo v čl. 5 odst. 1 a 2 odpovídá čl. 4 odst. 1 a 2 EÚLP, které mají totožné znění. Na základě čl. 52 odst. 3 Listiny má proto tento článek stejný smysl a rozsah jako článek EÚLP. Z toho vyplývá, že

- právo podle odstavce 1 nesmí být žádným způsobem zákonně omezováno,

- výraz "nucená nebo povinná práce" se musí vykládat s ohledem na "negativní" vymezení obsažené v čl. 4 odst. 3 EÚLP:

"Za "nucenou nebo povinnou práci" se pro účely tohoto článku nepovažuje:

a) práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle článku 5 této Úmluvy, nebo v době podmíněného propuštění z tohoto trestu;

b) služba vojenského charakteru nebo v případě osob, které odmítají vojenskou službu z důvodu svědomí v zemích, kde je takové odmítnutí vojenské služby uznáváno, jiná služba vyžadovaná místo povinné vojenské služby;

c) služba vyžadovaná v případě nouze nebo pohromy, která ohrožuje život nebo blaho společnosti;

d) práce nebo služba, která tvoří součást běžných občanských povinností."

2. Odstavec 3 je přímo odvozen z práva na lidskou důstojnost a zohledňuje poslední vývoj v oblasti organizovaného zločinu, například organizace výnosných sítí nedovoleného přistěhovalectví nebo pohlavního vykořisťování. Úmluva o Europolu obsahuje v příloze tuto definici obchodu s lidmi za účelem pohlavního vykořisťování: "Obchodem s lidmi se rozumí podrobení nějaké osoby skutečnému a nedovolenému zajetí pomocí násilí, výhrůžek, zneužití pravomoci nebo pletich za účelem vykořisťování formou prostituce, pohlavního vykořisťování a násilí na nezletilých osobách či obchodu s opuštěnými dětmi". Kapitola VI Úmluvy o provádění Schengenské dohody, začleněná do acquis Unie, kterého se účastní Spojené království a Irsko, obsahuje čl. 27 odst. 1, který odkazuje na sítě zabývající se nedovoleným přistěhovalectvím a který zní: "Smluvní strany se zavazují, že zavedou odpovídající sankce proti osobám, které z výtěžných důvodů pomáhají nebo se snaží pomoci cizinci ke vstupu nebo pobytu na území některé smluvní strany v rozporu s jejími právními předpisy týkajícími se vstupu a pobytu cizinců." Dne 19. července 2002 přijala Rada rámcové rozhodnutí o boji proti obchodování s lidmi (Úř. věst. L 203, 1. 8. 2002, s. 1), jehož článek 1 podrobně vymezuje trestné činy v oblasti obchodování s lidmi pro účely využívání jejich práce nebo pohlavního vykořisťování, jejichž trestnost musí členské státy podle uvedeného rámcového rozhodnutí zajistit.

HLAVA II – SVOBODY

Vysvětlení k článku 6 – Právo na svobodu a bezpečnost

Práva uvedená v článku 6 odpovídají právům zaručeným článkem 5 EÚLP a v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny mají stejný smysl a rozsah. Z toho vyplývá, že omezení, která na ně mohou být oprávněně uvalena, nesmějí překročit meze povolené článkem 5 EÚLP:

"1. Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost. Nikdo nesmí být zbaven svobody kromě následujících případů, pokud se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem:

- a) zákonné uvěznění po odsouzení příslušným soudem;
- b) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby proto, že se nepodrobila rozhodnutí vydanému soudem podle zákona, nebo proto, aby bylo zaručeno splnění povinnosti stanovené zákonem;
- c) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání;
- d) jiné zbavení svobody nezletilého na základě zákonného rozhodnutí pro účely výchovného dohledu nebo jeho zákonné zbavení svobody pro účely jeho předvedení před příslušný orgán;
- e) zákonné držení osob, aby se zabránilo šíření nakažlivé nemoci, nebo osob duševně nemocných, alkoholiků, narkomanů nebo tuláků;
- f) zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby, aby se zabránilo jejímu nepovolenému vstupu na území, nebo osoby, proti níž probíhá řízení o vyhoštění nebo vydání.

2. Každý, kdo je zatčen, musí být seznámen neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, s důvody svého zatčení a s každým obviněním proti němu.

3. Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.

4. Každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.

5. Každý, kdo byl obětí zatčení nebo zadržení v rozporu s ustanoveními tohoto článku, má nárok na odškodnění."

Práva zakotvená v článku 6 musí být respektována zvláště při přijímání legislativních aktů Evropským parlamentem a Radou v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech na základě článků 82, 83 a 85 Smlouvy o fungování Evropské unie, mimo jiné za účelem vymezení společných minimálních ustanovení, pokud jde o kvalifikace trestných činů a trestů a některých hledisek procesního práva.

Vysvětlení k článku 7 – Respektování soukromého a rodinného života

Práva zaručená článkem 7 odpovídají právům zaručeným článkem 8 EÚLP. Za účelem zohlednění technologického pokroku bylo slovo "korespondence" nahrazeno slovem "komunikace".

V souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny je smysl a rozsah tohoto práva stejný jako práva uvedeného v odpovídajícím článku EÚLP. Z toho vyplývá, že omezení, která na toto právo mohou být oprávněně uvalena, jsou stejná jako omezení povolená zmíněným článkem 8 EÚLP:

"1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Vysvětlení k článku 8 – Ochrana osobních údajů

Tento článek je založen na článku 286 Smlouvy o založení Evropského společenství a směrnici Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (Úř. věst. L 281, 23.11.1995, s. 31) a rovněž na článku

8 EÚLP a na Úmluvě Rady Evropy ze dne 28. ledna 1981 o ochraně osob s ohledem na automatizované zpracování osobních údajů, která byla ratifikována všemi členskými státy. Článek 286 Smlouvy o ES je nyní nahrazen článkem 16 Smlouvy o fungování Evropské unie a článkem 39 Smlouvy o Evropské unii. Odkazuje se rovněž na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 45/2001 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů orgány a institucemi Společenství a o volném pohybu těchto údajů (Úř. věst. L 8, 12.1.2001, s. 1). Směrnice a nařízení uvedené výše obsahují podmínky a omezení pro výkon práv na ochranu osobních údajů.

Vysvětlení k článku 9 – Právo uzavřít manželství a právo založit rodinu

Tento článek je založen na článku 12 EÚLP, který zní: "Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva." Znění tohoto článku bylo aktualizováno, aby zohlednilo případy, ve kterých vnitrostátní právní předpisy uznávají pro založení rodiny jiné způsoby než sňatek. Tento článek nezakazuje ani nepřikazuje udělit status sňatku spojení osob stejného pohlaví. Toto právo je tak obdobné právu udělenému EÚLP, avšak jeho rozsah může být širší, stanoví-li to vnitrostátní právní předpisy.

Vysvětlení k článku 10 – Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

Právo zaručené v odstavci 1 odpovídá právu zaručenému v článku 9 EÚLP a v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny má stejný smysl a rozsah. Omezení proto musí respektovat čl. 9 odst. 2 úmluvy, který zní: "Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Právo zaručené v odstavci 2 odpovídá ústavním tradicím členských států a vývoji vnitrostátních právních předpisů v této oblasti.

Vysvětlení k článku 11 – Svoboda projevu a informací

1. Článek 11 odpovídá článku 10 EÚLP, který zní:

"1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci."

Podle čl. 52 odst. 3 Listiny je smysl a rozsah tohoto práva stejný jako práva zaručeného EÚLP. Omezení, která na ně mohou být uvalena, proto nesmějí překročit omezení stanovená v čl. 10 odst. 2 úmluvy, aniž jsou dotčena případná omezení, která může soutěžní právo Unie uvalovat na právo členských států zavést opatření pro udělování povolení uvedených ve třetí větě čl. 10 odst. 1 EÚLP.

2. Odstavec 2 tohoto článku vyjadřuje důsledky odstavce 1 pro svobodu sdělovacích prostředků. Je založen zejména na judikatuře Soudního dvora v oblasti televizního vysílání, zejména ve věci C-288/89 (rozsudek ze dne 25. července 1991, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda a další, Sb. rozh. 1991, s. I-4007) a na Protokolu o systému veřejnoprávního vysílání v členských státech, připojeném ke Smlouvě o ES a nyní ke Smlouvám, a na směrnici Rady 89/552/EHS (zejména na 17. bodě jejího odůvodnění).

Vysvětlení k článku 12 – Svoboda shromažďování a sdružování

1. Odstavec 1 tohoto článku odpovídá článku 11 EÚLP, který zní:

"1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy."

Smysl odstavce 1 tohoto článku 12 je stejný jako v EÚLP, ale jeho rozsah je širší, neboť jej lze uplatňovat na všech úrovních, včetně evropské. V souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny nesmějí omezení tohoto práva překročit omezení považovaná podle čl. 11 odst. 2 EÚLP za zákonná.

2. Toto právo je rovněž založeno na článku 11 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

3. Odstavec 2 tohoto článku odpovídá čl. 10 odst. 4 Smlouvy o Evropské unii.

Vysvětlení k článku 13 – Svoboda umění a věd

Toto právo je odvozeno zejména od práva na svobodu myšlení a projevu. Vykonává se s ohledem na článek 1 a může být předmětem omezení povolených článkem 10 EÚLP.

Vysvětlení k článku 14 – Právo na vzdělání

1. Tento článek je založen na společných ústavních tradicích členských států a na článku 2 dodatkového protokolu k EÚLP, který zní:

"Nikomus nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením".

Bylo považováno za účelné rozšířit tento článek na přístup k odbornému a dalšímu vzdělání (viz bod 15 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství a článek 10 Sociální charty) a přidat zásadu bezplatné povinné školní docházky. Ze znění posledně jmenované zásady pouze vyplývá, že pokud jde o povinnou školní docházku, má každé dítě možnost navštěvovat zařízení, které jí nabízí bezplatně. Nepožaduje, aby všechna zařízení poskytující vzdělání nebo odborné a další vzdělání, zejména soukromá, byla bezplatná. Rovněž tak nevyklučuje některé zvláštní formy placeného vzdělání, přijmou-li členské státy opatření na udělení finanční náhrady. V rozsahu, v jakém se Listina vztahuje na Unii, to znamená, že ve své politice vzdělávání musí Unie respektovat bezplatnou povinnou školní docházku, avšak samozřejmě to nevytváří nové pravomoci. Právo rodičů musí být vykládáno ve spojení s článkem 24.

2. Svoboda zakládat veřejná nebo soukromá vzdělávací zařízení je zaručena jako jedno z hledisek svobody podnikání, je však omezena dodržováním demokratických zásad a je vykonávána způsobem stanovenými vnitrostátními právními předpisy.

Vysvětlení k článku 15 – Právo svobodné volby povolání a právo pracovat

Právo svobodné volby povolání, zakotvené v odstavci 1 článku 15, je uznáno v judikatuře Soudního dvora (viz mimo jiné rozsudek ze dne 14. května 1974 ve věci 4/73 Nold, Sb. rozh. 1974, s. 491, 12. až 14. bod; rozsudek ze dne 13. prosince 1979 ve věci 44/79 Hauer, Sb. rozh. 1979, s. 3727; rozsudek ze dne 8. října 1986 ve věci 234/85 Keller, Sb. rozh. 1986 s. 2897, 8. bod).

Tento odstavec rovněž čerpá z čl. 1 odst. 2 Evropské sociální charty, podepsané dne 18. října 1961 a ratifikované všemi členskými státy, a z bodu 4 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství ze dne 9. prosince 1989. Výraz "pracovní podmínky" je třeba vykládat ve smyslu článku 156 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Odstavec 2 se zabývá třemi svobodami zaručenými články 26, 45, 49 a 56 Smlouvy o fungování Evropské unie, jmenovitě volným pohybem pracovníků, svobodou usazování a svobodou poskytovat služby.

Odstavec 3 je založen na čl. 153 odst. 1 písm. g) Smlouvy o fungování Evropské unie a na čl. 19 odst. 4 Evropské sociální charty, podepsané dne 18. října 1961 a ratifikované všemi členskými státy. Použije se proto čl. 52 odst. 2 Listiny. Otázka najímání námořníků se státní příslušností třetích států do posádek plavidel plujících pod vlajkou členského státu Unie se řídí právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi.

Vysvětlení k článku 16 – Svoboda podnikání

Tento článek je založen na judikatuře Soudního dvora, která uznala svobodu vykonávat hospodářskou nebo obchodní činnost (viz rozsudky ze dne 14. května 1974 ve věci 4/73 Nold, Sb. rozh. 1974, s. 491, 14. bod, a ze dne 27. září 1979 ve věci 230/78 SpA Eridiana a další, Sb. rozh. 1979, s. 2749, 20. a 31. bod) a smluvní svobodu (viz mimo jiné rozsudek Sukkerfabriken Nykøbing, věc 151/78, Sb. rozh. 1979, s. 1, 19. bod, a rozsudek ze dne 5. října 1999 ve věci C-240/97 Španělsko v. Komise, Sb. rozh. 1999, s. I-6571, 99. bod), a na čl. 119 odst. 1 a 3 Smlouvy o fungování Evropské unie, který uznává volnou soutěž. Toto právo je přirozeně vykonáváno při dodržení práva Unie a vnitrostátních právních předpisů. Může být předmětem omezení uvedených v čl. 52 odst. 1 Listiny.

Vysvětlení k článku 17 – Právo na vlastnictví

Tento článek je založen na článku 1 dodatkového protokolu k EÚLP:

"Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmíněk, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut."

Jedná se o základní právo společné všem ústavám členských států. Bylo mnohokrát uznáno judikaturou Soudního dvora, poprvé v rozsudku ve věci Hauer (ze dne 13. prosince 1979, Sb. rozh. 1979, s. 3727). Znění bylo aktualizováno, avšak v souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny jsou smysl a rozsah stejné jako smysl a rozsah práva zaručeného EÚLP a omezení nesmí překročit omezení tam uvedená.

Ochrana duševního vlastnictví, jedno z majetkových práv, je výslovně zmíněno v odstavci 2 z důvodu jeho rostoucího významu a sekundárního práva Společenství. Duševní vlastnictví zahrnuje vedle vlastnictví k literárním a uměleckým dílům také mimo jiné práva k patentům a ochranným známkám a práva příbuzná. Záruky stanovené v odstavci 1 se vhodným způsobem použijí na duševní vlastnictví.

Vysvětlení k článku 18 – Právo na azyl

Znění tohoto článku je založeno na článku 63 Smlouvy o ES, nyní nahrazeném článkem 78 Smlouvy o fungování Evropské unie, který vyžaduje, aby Unie dodržovala ustanovení Ženevské úmluvy o uprchlících. Je třeba učinit odkaz na protokoly týkající se Spojeného království a Irska, připojené ke Smlouvám, a Dánska a určit rozsah, v jakém tyto členské státy uplatňují právo Unie v této oblasti, a rozsah, v jakém se tento článek na ně vztahuje. Tento článek je v souladu s Protokolem o azylu, připojeným ke Smlouvám.

Vysvětlení k článku 19 – Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání

Odstavec 1 tohoto článku má stejný smysl a rozsah jako článek 4 protokolu č. 4 k EÚLP, který se týká hromadného vyhoštění cizinců. Jeho účelem je zajistit, aby každé rozhodnutí bylo založeno na konkrétním šetření a aby nebylo možné přijmout jediné rozhodnutí o vyhoštění všech osob se státní příslušností určitého státu (viz též článek 13 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech). Odstavec 2 zahrnuje související judikaturu Evropského soudu pro lidská práva týkající se článku 3 EÚLP (viz Ahmed v. Rakousko, rozsudek ze dne 17. prosince 1996, Sb. rozh. 1996-VI, s. 2206 a Soering, rozsudek ze dne 7. července 1989).

HLAVA III – ROVNOST

Vysvětlení k článku 20 – Rovnost před zákonem

Tento článek odpovídá obecné právní zásadě, která je obsažena ve všech evropských ústavách a která byla rovněž uznána Soudním dvorem jako základní zásada práva Společenství (rozsudek ze dne 13. listopadu 1984 ve věci 283/83 Racke, Sb. rozh. 1984, s. 3791, rozsudek ze dne 17. dubna 1997 ve věci 15/95 EARL, Sb. rozh. 1997, s. I-1961 a rozsudek ze dne 13. dubna 2000 ve věci 292/97 Karlsson, Sb. rozh. 2000, s. 2737).

Vysvětlení k článku 21 – Zákaz diskriminace

Odstavec 1 čerpá z článku 13 Smlouvy o ES, nyní nahrazeného článkem 19 Smlouvy o fungování Evropské unie a článku 14 EÚLP a článku 11 Úmluvy o lidských právech a biomedicině, pokud jde o genetické dědictví. Použije se v souladu s článkem 14 EÚLP v míře, v jaké mu odpovídá.

Odstavec 1 a článek 19 Smlouvy o fungování Evropské unie, který má jiný smysl a rozsah, si neodporují a jsou navzájem slučitelné: článek 19 svěřuje Unii pravomoc přijímat právní akty, včetně harmonizace právních předpisů členských států, a bojovat proti některým formám diskriminace v něm vyčerpávajícím způsobem vyjmenovaným. Takové právní předpisy mohou zahrnovat činnost orgánů členského státu (a také vztahy mezi soukromými osobami) ve všech oblastech v rámci pravomocí Unie. Odstavec 1 článku 21 naproti tomu nevytváří žádné pravomoci přijímat antidiskriminační právní předpisy v oblastech pravomocí členského státu nebo v soukromé sféře ani nestanoví obecný zákaz diskriminace v těchto širokých oblastech. Místo toho upravuje pouze diskriminaci ze strany orgánů a institucí samotné Unie při výkonu pravomocí, které jí svěřují Smlouvy, a ze strany členských států, pouze provádějí-li právo Unie. Odstavec 1 proto nemění rozsah pravomocí udělených článkem 19 ani jeho výklad.

Odstavec 2 odpovídá čl. 18 prvnímu pododstavci Smlouvy o fungování Evropské unie a musí být uplatňován v souladu s ním.

Vysvětlení k článku 22 – Kulturní, náboženská a jazyková rozmanitost

Tento článek je založen na článku 6 Smlouvy o Evropské unii a na čl. 151 odst. 1 a 4 Smlouvy o ES, nyní nahrazených čl. 167 odst. 1 a 4 Smlouvy o fungování Evropské unie, které se týkají kultury. Respektování kulturní a jazykové rozmanitosti je nyní rovněž zakotveno v čl. 3 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii. Článek rovněž čerpá z prohlášení č. 11 k závěrečnému aktu Amsterodamské smlouvy o postavení církví a nekonfesních organizací, nyní převzatému v článku 17 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Vysvětlení k článku 23 – Rovnost žen a mužů

První pododstavec je založen na článku 2 a čl. 3 odst. 2 Smlouvy o ES, nyní nahrazených článkem 3 Smlouvy o Evropské unii a článkem 8 Smlouvy o fungování Evropské unie, které Unii ukládají podporovat rovnoprávnost mezi ženami a muži, a na čl. 157 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie. Čerpá z článku 20 revidované Evropské sociální charty ze dne 3. května 1996 a z bodu 16 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

Je rovněž založen na čl. 157 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie a na čl. 2 odst. 4 směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky.

Druhý pododstavec přebírá ve zkrácené podobě čl. 157 odst. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie, který stanoví, že zásada rovného zacházení nebrání členskému státu zachovat nebo zavést opatření poskytující zvláštní výhody pro usnadnění profesní činnosti méně zastoupeného pohlaví nebo pro předcházení či vyrovnávání nevýhod v profesní kariéře. V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny tento pododstavec nemění čl. 157 odst. 4.

Vysvětlení k článku 24 – Práva dítěte

Tento článek je založen na Úmluvě o právech dítěte, podepsané v New Yorku dne 20. listopadu 1989 a ratifikované všemi členskými státy, zejména na člancích 3, 9, 12 a 13 uvedené úmluvy.

Odstavec 3 zohledňuje skutečnost, že v rámci zřízení prostoru svobody, bezpečnosti a práva mohou právní předpisy Unie o občanských věcech s mezinárodním prvkem, ke kterým zmocňuje článek 81 Smlouvy o fungování Evropské unie, zahrnovat zejména právo na navštěvování, které zajišťuje, že děti mohou pravidelně udržovat osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči.

Vysvětlení k článku 25 – Práva starších osob

Tento článek čerpá z článku 23 revidované Evropské sociální charty a článků 24 a 25 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství. Účast na sociálním a kulturním životě samozřejmě zahrnuje i účast na politickém životě.

Vysvětlení k článku 26 – Začlenění osob se zdravotním postižením

Zásada stanovená v tomto článku je založena na článku 15 Evropské sociální charty a rovněž čerpá z bodu 26 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

HLAVA IV – SOLIDARITA

Vysvětlení k článku 27 – Právo pracovníka na informování a na projednávání v podniku

Tento článek je obsažen v revidované Evropské sociální chartě (článek 21) a v Chartě základních sociálních práv pracovníků Společenství (body 17 a 18). Použije se za podmínek stanovených právem Unie a vnitrostátními právy. Odkaz na vhodné úrovň je odkazem na úrovň stanovené právem Unie nebo vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi, což může zahrnovat evropskou úroveň, pokud to právní předpisy Unie stanoví. V této oblasti existuje rozsáhlé *acquis* Unie: články 154 a 155 Smlouvy o fungování Evropské unie a směrnice 2002/14/ES (obecný rámec pro informování zaměstnanců a projednávání se zaměstnanci v Evropském společenství), 98/59/ES (hromadné propouštění), 2001/23/ES (převody podniků) a 94/45/ES (evropské rady zaměstnanců).

Vysvětlení k článku 28 – Právo na kolektivní vyjednávání a akce

Tento článek je založen na článku 6 Evropské sociální charty a na Chartě základních sociálních práv pracovníků Společenství (body 12 až 14). Právo na kolektivní vyjednávání bylo uznáno Evropským soudem pro lidská práva jako jeden z prvků práva zakládat odbory stanoveného článkem 11 EÚLP. Pokud jde o vhodné úrovň, na kterých se může kolektivní vyjednávání uskutečnit, viz vysvětlení k výše uvedenému článku. Způsoby a omezení výkonu práva kolektivního vyjednávání, včetně stávky, upravují vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti, včetně otázky, zda může být souběžně prováděno ve více členských státech.

Vysvětlení k článku 29 – Právo na přístup ke službám zaměstnanosti

Tento článek je založen na čl. 1 odst. 3 Evropské sociální charty a bodu 13 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

Vysvětlení k článku 30 – Ochrana v případě neoprávněného propuštění

Tento článek čerpá z článku 24 revidované Evropské sociální charty. Viz též směrnici 2001/23/ES o ochraně práv zaměstnanců v případě převodů podniků a směrnici 80/987/EHS o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele, ve znění směrnice 2002/74/ES.

Vysvětlení k článku 31 – Slušné a spravedlivé pracovní podmínky

1. Odstavec 1 tohoto článku je založen na směrnici 89/391/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci. Rovněž čerpá z článku 3 Sociální charty, bodu 19 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství, a pokud jde o důstojnost při práci, z článku 26 revidované Evropské sociální charty. Výraz "pracovní podmínky" je třeba vykládat ve smyslu článku 156 Smlouvy o fungování Evropské unie.

2. Odstavec 2 je založen na směrnici 93/104/ES o některých aspektech úpravy pracovní doby, článku 2 Evropské sociální charty a bodu 8 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

Vysvětlení k článku 32 – Zákaz dětské práce a ochrana mladých lidí při práci

Tento článek je založen na směrnici 94/33/ES o ochraně mladistvých pracovníků, článku 7 Evropské sociální charty a bodech 20 až 23 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství.

Vysvětlení k článku 33 – Rodinný a pracovní život

Odstavec 1 článku 33 je založen na článku 16 Evropské sociální charty.

Odstavec 2 čerpá ze směrnice Rady 92/85/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci těhotných zaměstnankyň a zaměstnankyň krátce po porodu nebo kojících zaměstnankyň a směrnice 96/34/ES o rámcové dohodě o rodičovské dovolené uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS. Je rovněž založen na článku 8 (ochrana v případě mateřství) Evropské sociální charty a čerpá z článku 27 (právo pracovníků s povinnostmi k rodině na stejné příležitosti a rovné zacházení) revidované Evropské sociální charty. "Mateřství" zahrnuje období od početí do odstavení.

Vysvětlení k článku 34 – Sociální zabezpečení a sociální pomoc

Zásada stanovená v odstavci 1 článku 34 je založena na člancích 153 a 156 Smlouvy o fungování Evropské unie a na článku 12 Evropské sociální charty a bodu 10 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství. Unie jí musí respektovat při výkonu pravomocí, které jí jsou svěřeny články 153 a 156 Smlouvy o fungování Evropské unie. Odkaz na sociální služby se vztahuje na případy, ve kterých byly takové služby zavedeny, aby poskytly určité výhody, avšak neznamená, že takové služby musí být zavedeny, pokud neexistují. "Mateřství" je třeba vykládat ve stejném smyslu jako v předchozím článku.

Odstavec 2 je založen na čl. 12 odst. 4 a čl. 13 odst. 4 Evropské sociální charty a bodu 2 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství a odráží pravidla plynoucí z nařízení (EHS) č. 1408/71 a nařízení (EHS) č. 1612/68.

Odstavec 3 čerpá z článku 13 Evropské sociální charty a článků 30 a 31 revidované Evropské sociální charty a bodu 10 Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství. Unie jej musí dodržovat v rámci politik založených na článku 153 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Vysvětlení k článku 35 – Ochrana zdraví

Zásady stanovené v tomto článku jsou založeny na článku 152 Smlouvy o ES, nyní nahrazeném článkem 168 Smlouvy o fungování Evropské unie, a na člancích 11 a 13 Evropské sociální charty. Druhá věta článku je přejata z čl. 168 odst. 1.

Vysvětlení k článku 36 – Přístup ke službám obecného hospodářského zájmu

Tento článek je plně v souladu s článkem 14 Smlouvy o fungování Evropské unie a nezakládá vznik žádného nového práva. Pouze stanoví zásadu, že Unie respektuje přístup ke službám obecného hospodářského zájmu, podle vnitrostátních právních předpisů, jsou-li tyto předpisy slučitelné s jejím právem.

Vysvětlení k článku 37 – Ochrana životního prostředí

Zásady stanovené v tomto článku jsou založeny na člancích 2, 6 a 174 Smlouvy o ES, které byly nyní nahrazeny čl. 3 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a články 11 a 191 Smlouvy o fungování Evropské unie. Rovněž čerpá z některých ústav členských států.

Vysvětlení k článku 38 – Ochrana spotřebitele

Zásada stanovená v tomto článku je založena na článku 169 Smlouvy o fungování Evropské unie.

HLAVA V – OBČANSKÁ PRÁVA

Vysvětlení k článku 39 – Právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu

Článek 39 se uplatňuje za podmínek stanovených ve Smlouvách v souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny. Odstavec 1 článku 39 odpovídá právu zaručenému v čl. 20 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie (viz rovněž právní základ pro přijetí opatření pro výkon tohoto práva v článku 22 Smlouvy o fungování Evropské unie) a odstavec 2 uvedeného článku odpovídá čl. 14 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii. Odstavec 2 článku 39 přejímá základní zásady volebního systému v demokratickém státě.

Vysvětlení k článku 40 – Právo volit a být volen v obecních volbách

Tento článek odpovídá právu zaručenému čl. 20 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie (viz rovněž právní základ pro přijetí opatření pro výkon tohoto práva v článku 22 Smlouvy o fungování Evropské unie). V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny se uplatňuje za podmínek stanovených v uvedených člancích Smluv.

Vysvětlení k článku 41 – Právo na řádnou správu

Článek 41 je založen na skutečnosti, že Unie je právním společenstvím, jehož znaky byly vymezeny v judikatuře, která mimo jiné zakotvila řádnou správu jako obecnou právní zásadu (viz mimo jiné rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1992 ve věci C-255/90 P Burban, Sb. rozh. 1992, s. I-2253, a rozsudky Soudu prvního stupně ze dne 18. září 1995 ve věci T-167/94 Nölle, Sb. rozh. 1995, s. II-2589, a ze dne 9. července 1999 ve věci T-231/97 New Europe Consulting a další, Sb. rozh. 1999, s. II-2403). Znění tohoto práva uvedené v prvních dvou odstavcích vychází z judikatury (rozsudek Soudního dvora ze dne 15. října 1987 ve věci 222/86 Heylens, Sb. rozh. 1987, s. 4097, 15. bod, rozsudek ze dne 18. října 1989 ve věci 374/87 Orkem, Sb. rozh. 1989, s. 3283, rozsudek ze dne 21. listopadu 1991 ve věci C-269/90 TU München, Sb. rozh. 1991, s. I-5469 a rozsudky Soudu prvního stupně ze dne 6. prosince 1994 ve věci T-450/93 Lisrestal, Sb. rozh. 1994, s. II-1177 a ze dne 18. září 1995 ve věci T-167/94 Nölle, Sb. rozh. 1995, s. II-2589), a pokud jde o povinnosti podat odůvodnění, z článku 296 Smlouvy o fungování Evropské unie (viz též právní základ pro přijetí právních předpisů v zájmu otevřené, efektivní a nezávislé evropské správy v článku 298 Smlouvy o fungování Evropské unie).

Odstavec 3 opakuje právo, které nyní zaručuje článek 340 Smlouvy o fungování Evropské unie. Odstavec 4 opakuje právo, které nyní zaručuje čl. 20 odst. 2 písm. d) a článek 25 Smlouvy o fungování Evropské unie. V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny jsou tato práva vykonávána za podmínek a v rámci, jež jsou vymezeny ve Smlouvách.

Právo na účinnou soudní ochranu, které představuje důležitou součást této otázky, je zaručeno v článku 47 této listiny.

Vysvětlení k článku 42 – Právo na přístup k dokumentům

Právo zaručené tímto článkem je převzato z článku 255 Smlouvy o ES, na jehož základě bylo později přijato nařízení (ES) č. 1049/2001. Evropský konvent rozšířil toto právo na dokumenty orgánů, institucí a subjektů obecně, bez ohledu na jejich podobu (viz čl. 15 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie). V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny je právo na přístup k dokumentům vykonáváno za podmínek a v rámci omezení stanovených v čl. 15 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Vysvětlení k článku 43 – Evropský veřejný ochránce práv

Právo zaručené v tomto článku je právem zaručeným články 20 a 228 Smlouvy o fungování Evropské unie. V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny je vykonáváno za podmínek vymezených v uvedených dvou člancích.

Vysvětlení k článku 44 – Petiční právo

Právo zaručené v tomto článku je právem zaručeným články 20 a 227 Smlouvy o fungování Evropské unie. V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny je vykonáváno za podmínek vymezených v uvedených dvou člancích.

Vysvětlení k článku 45 – Volný pohyb a pobyt

Právo zaručené odstavcem 1 je právem zaručeným čl. 20 odst. 2 písm. a) Smlouvy o fungování Evropské unie (viz rovněž právní základ v článku 21 a rozsudek Soudního dvora ze dne 17. září 2002 ve věci C-413/99 Baumbast, Sb. rozh. 2002, s. I-7091). V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny je vykonáváno za podmínek a v rámci omezení vymezených ve Smlouvách.

Odstavec 2 odkazuje na pravomoc svěřenou Unii články 77, 78 a 79 Smlouvy o fungování Evropské unie. Z toho vyplývá, že udělení tohoto práva závisí na výkonu této pravomoci orgány.

Vysvětlení k článku 46 – Diplomatičká a konzulární ochrana

Právo zaručené v tomto článku je právem zaručeným článkem 20 Smlouvy o fungování Evropské unie; viz rovněž právní základ v článku 23. V souladu s čl. 52 odst. 2 Listiny je vykonáváno za podmínek vymezených v uvedených člancích.

HLAVA VI – SOUDNICTVÍ

Vysvětlení k článku 47 – Právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces

První pododstavec je založen na článku 13 EÚLP:

"Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností."

Avšak v právu Unie je ochrana širší, neboť je zaručeno právo na účinnou soudní ochranu. Soudní dvůr zakotvil toto právo ve svém rozsudku ze dne 15. května 1986 jako obecnou zásadu práva Unie (věc 222/84 Johnston, Sb. rozh. 1986, s. 1651; viz rovněž rozsudek ze dne 15. října 1987 ve věci 222/86 Heylens, Sb. rozh. 1987, s. 4097 a rozsudek ze dne 3. prosince 1992 ve věci C-97/91 Borelli, Sb. rozh. 1992, s. I-6313). Podle názoru Soudu se uvedená obecná zásada práva Unie vztahuje rovněž na členské státy, když uplatňují právo Unie. Zahrnutím této judikatury do Listiny není sledována změna systému soudního přezkumu stanoveného smlouvami, a zejména pravidel přípustnosti přímých žalob k Soudnímu dvoru Evropské unie. Evropský konvent posoudil systém soudního přezkumu v Unii, včetně pravidel přípustnosti, a potvrdil je s úpravami v některých oblastech, jak odrážejí články 251 až 281 Smlouvy o fungování Evropské unie, a zejména čl. 263 čtvrtý pododstavec. Článek 47 se vztahuje na orgány Unie a členských států, provádějí-li právo Unie, a to pro všechna práva zaručená právem Unie.

Druhý pododstavec odpovídá čl. 6 odst. 1 EÚLP, který zní:

"Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti."

V právu Unie není právo na soudní projednání omezeno na spory týkající se občanských práv nebo závazků. Je to jeden z důsledků skutečnosti, že Unie je právním společenstvím, jak prohlásil Soudní dvůr ve věci 294/83, "Les Verts" v. Evropský parlament (rozsudek ze dne 23. dubna 1986, Sb. rozh. 1986, s. 1339). Avšak ve všech jiných hlediscích než rozsah se záruky přiznané EÚLP uplatňují v Unii obdobným způsobem.

Pokud jde o třetí pododstavec, je třeba poznamenat, že v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva by měla být poskytnuta právní pomoc v případech, kdy by její neexistence znemožnila

zajistit účinnou právní ochranu (rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 1979, Airey, řada A, svazek 32, s. 11). U věcí projednávaných před Soudním dvorem Evropské unie rovněž existuje systém právní pomoci.

Vysvětlení k článku 48 – Presumpce nevinny a právo na obhajobu

Článek 48 má totožné znění jako čl. 6 odst. 2 a 3 EÚLP, které znějí:

"2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;

b) mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby;

c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;

d) vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;

e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví."

V souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny má toto právo stejný smysl a rozsah jako právo zaručené EÚLP.

Vysvětlení k článku 49 – Zásady zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů

Tento článek přebírá tradiční pravidlo, že zákony a tresty nelze uplatňovat zpětně. Bylo doplněno pravidlo retroaktivity mírnějšího trestu, které platí v řadě členských států a které je obsaženo v článku 15 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Článek 7 EÚLP zní takto:

"1. Nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.

2. Tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy."

V odstavci 2 bylo pouze zrušeno slovo "civilizovanými"; nemění to však smysl tohoto odstavce, který se týká zejména zločinů proti lidskosti. V souladu s čl. 52 odst. 3 Listiny má zde zaručené právo stejný smysl a rozsah jako právo zaručené EÚLP.

Odstavec 3 přebírá obecnou zásadu přiměřenosti mezi trestnými činy a tresty, která je zakotvena ve společných ústavních tradicích členských států a v judikatuře Soudního dvora Společenství.

Vysvětlení k článku 50 – Právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin

Článek 4 protokolu č. 7 k EÚLP zní:

"1. Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

2. Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.

3. Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy."

V právu Unie platí pravidlo "non bis in idem" (z rozsáhlé judikatury viz rozsudek ze dne 5. května 1966 ve věcech 18/65 a 35/65, Gutmann v. Komise, Sb. rozh. 1966, s. 150 a nedávnou věc, rozhodnutí Soudu prvního stupně ze dne 20. dubna 1999 ve spojených věcech T-305/94 a další, Limburgse Vinyl Maatschappij NV v. Komise, Sb. rozh. 1999, s. II-931). Je upřesněno, že pravidlo zakazující kumulaci se týká kumulace dvou sankcí stejného druhu, v tomto případě trestů.

V souladu s článkem 50 platí pravidlo "non bis in idem" nejen v rámci soudní pravomoci jednoho členského státu, ale též mezi soudními pravomocemi více členských států. To odpovídá *acquis* práva Unie; viz články 54 až 58 Schengenské úmluvy a rozsudek Soudního dvora ze dne 11. února 2003 ve

věci C-187/01 Gözütok, Sb. rozh. 2003, s. I-1345, článek 7 Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství a článek 10 Úmluvy o boji proti korupci. Na velmi omezené výjimky v uvedených úmluvách, které umožňují členským státům odchylku od pravidla "non bis in idem", se vztahuje horizontální ustanovení v čl. 52 odst. 1 Listiny o omezeních. Pokud jde o situace uvedené v článku 4 protokolu 7, totiž použití zásady v rámci jednoho členského státu, mají zaručená práva stejný smysl a stejný rozsah jako odpovídající právo v EÚLP.

HLAVA VII – OBECNÁ USTANOVENÍ UPRAVUJÍCÍ VÝKLAD A POUŽITÍ LISTINY

Vysvětlení k článku 51 – Oblast použití

Účelem článku 51 je určit oblast použití Listiny. Jeho cílem je jasně stanovit, že Listina se v první řadě vztahuje na orgány a instituce Unie, v souladu se zásadou subsidiarity. Toto ustanovení bylo vypracováno v souladu s čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii, podle kterého Unie musí respektovat základní lidská práva, a v souladu s mandátem daným Evropskou radou na zasedání v Kolíně nad Rýnem. Pojem "orgány" je zakotven ve Smlouvách. Výraz "instituce a subjekty" je běžně používán ve Smlouvách jako odkaz na všechny subjekty zřízené Smlouvami nebo sekundárními právními předpisy (viz například článek 15 nebo 16 Smlouvy o fungování Evropské unie).

Pokud jde o členské státy, z judikatury Soudního dvora jednoznačně vyplývá, že požadavek respektovat základní práva definovaná v rámci Unie je pro ně závazný, pouze jedná-li v oblasti působnosti práva Unie (rozsudek ze dne 13. července 1989 ve věci 5/88 Wachauf, Sb. rozh. 1989, s. 2609; rozsudek ze dne 18. června 1991 ve věci ERT, Sb. rozh. 1991, s. I-2925; rozsudek ze dne 18. prosince 1997 ve věci C-309/96 Annibaldi, Sb. rozh. 1997, s. I-7493). Soudní dvůr potvrdil tuto judikaturu takto: "Dále je třeba mít na paměti, že požadavky vyplývající z ochrany základních práv právního pořádku Společenství jsou rovněž závazné pro členské státy, provádějí-li předpisy Společenství..." (rozsudek ze dne 13. dubna 2000 ve věci C-292/97, Sb. rozh. 2000, s. I-2737, 37. odstavec). Toto pravidlo, zakotvené v této listině, se samozřejmě vztahuje na ústřední orgány i na regionální nebo místní orgány a na veřejné subjekty, provádějí-li právo Unie.

Odstavec 2 ve spojení s druhou větou odstavce 1 potvrzuje, že Listina nemůže mít rozšiřující účinek na pravomoci a úkoly, které Smlouvy svěřují Unii. Jsou zde výslovně uvedeny logické důsledky zásady subsidiarity a skutečnosti, že Unie má pouze ty pravomoci, které jí byly svěřeny. Základní práva zaručená v Unii nemají jiný účinek než v rámci pravomocí stanovených Smlouvami. Z toho vyplývá, že povinnost podle druhé větě odstavce 1, která ukládá orgánům Unie prosazovat zásady stanovené v Listině, může existovat pouze v mezích těchto pravomocí.

Odstavec 2 rovněž potvrzuje, že Listina nesmí rozšiřovat oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie stanovených Smlouvami. Soudní dvůr již stanovil toto pravidlo v případě základních práv uznávaných jako součást práva Unie (rozsudek ze dne 17. února 1998 ve věci C-249/96 Grant, Sb. rozh. 1998, s. I-621, 45. bod). Podle tohoto pravidla je zjevné, že odkaz na Listinu v článku 6 Smlouvy o Evropské unii nelze vykládat jako rozšíření rozsahu činností členských států považovaných za "provádění práva Unie" (ve smyslu odstavce 1 a judikatury uvedené výše).

Vysvětlení k článku 52 – Rozsah a výklad práv a zásad

Účelem článku 52 je stanovit rozsah práv a zásad obsažených v Listině a stanovit pravidla pro jejich výklad. Odstavec 1 se zabývá omezením práv. Znění je založeno na judikatuře Soudního dvora: "... v judikatuře je jasně stanoveno, že na výkon základních práv je možné uvalit omezení, mimo jiné v rámci společné organizace trhu, pokud tato omezení skutečně odpovídají cílům obecného zájmu sledovaným Společenstvím a nepředstavují vzhledem ke sledovanému cíli nepřiměřené a neopodstatněné omezování ohrožující samu podstatu těchto práv" (rozsudek ze dne 13. dubna 2000 ve věci C-292/97, 45. bod). Odkaz na obecné zájmy uznávané Unii zahrnuje jak cíle uvedené v článku 3 Smlouvy o Evropské unii, tak další zájmy chráněné zvláštními ustanoveními Smluv, jako čl. 4 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii, čl. 35 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie a články 36 a 346 uvedené smlouvy.

Odstavec 2 odkazuje na práva, která již byla výslovně zaručena Smlouvou o založení Evropského společenství a uznána Listinou a která jsou nyní obsahem Smluv (zejména práva vyplývající z občanství Unie). Stanoví, že taková práva nadále podléhají podmínkám a omezením stanoveným ve Smlouvách a platným pro právo Unie, na kterém jsou založena. Tato Listina nemění systém práv svěřených Smlouvou o ES a přejatých Smlouvami.

Odstavec 3 má zajistit nezbytný soulad mezi Listinou a EÚLP stanovením pravidla, že pokud práva zaručená Listinou odpovídají právům zaručeným EÚLP, je jejich smysl a rozsah včetně povolených omezení stejný jako stanoví EÚLP. To zejména znamená, že zákonodárce při stanovování omezení těchto práv musí splňovat stejné normy, které jsou stanoveny v ustanoveních o omezeních EÚLP a které se tak činí použitelnými na práva zahrnutá tímto odstavcem, aniž by narušily autonomii práva Unie a Soudního dvora Evropské unie.

Odkaz na EÚLP zahrnuje jak úmluvu, tak její protokoly. Smysl a rozsah zaručených práv jsou určeny nejen zněním těchto aktů, ale též judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. Poslední věta odstavce umožňuje Unii zaručit širší ochranu. Úroveň ochrany poskytovaná Listinou nesmí být v žádném případě nižší než úroveň zaručená EÚLP.

Listina neovlivňuje možnost členských států využít článku 15 EÚLP, který v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence umožňuje odchylky od práv zaručených EÚLP v oblasti národní obrany v případě války a zachování práva a pořádku, v souladu s jejich povinnostmi stanovenými v čl. 4 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii a článcích 72 a 347 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Seznam práv, která mohou být považována za odpovídající právům v EÚLP ve smyslu tohoto odstavce, aniž je dotčen budoucí vývoj práva, právních předpisů a smluv, je uveden níže. Nezahrnuje práva doplňující práva v EÚLP.

1. Články Listiny, jejichž smysl i rozsah je stejný jako u odpovídajících článků EÚLP:

- článek 2 odpovídá článku 2 EÚLP,
- článek 4 odpovídá článku 3 EÚLP,
- čl. 5 odst. 1 a 2 odpovídá článku 4 EÚLP,
- článek 6 odpovídá článku 5 EÚLP,
- článek 7 odpovídá článku 8 EÚLP,
- čl. 10 odst. 1 odpovídá článku 9 EÚLP,
- článek 11 odpovídá článku 10 EÚLP, aniž jsou dotčena jakákoliv omezení, která může Unie uvalit na právo členských států zavést povolení uvedená ve třetí větě čl. 10 odst. 1 EÚLP,
- článek 17 odpovídá článku 1 protokolu k EÚLP,
- čl. 19 odst. 1 odpovídá článku 4 protokolu č. 4,
- čl. 19 odst. 2 odpovídá článku 3 EÚLP, jak je vykládán Evropským soudem pro lidská práva,
- článek 48 odpovídá čl. 6 odst. 2 a 3 EÚLP,
- čl. 49 odst. 1 (s výjimkou poslední věty) a 2 odpovídají článku 7 EÚLP.

2. Články, které mají stejný smysl jako odpovídající články EÚLP, ale které mají širší rozsah:

- článek 9 zahrnuje stejnou oblast jako článek 12 EÚLP, ale jeho rozsah může být rozšířen na jiné formy sňatku, jsou-li vnitrostátními právními předpisy zavedeny,
- čl. 12 odst. 1 odpovídá článku 11 EÚLP, ale jeho rozsah je rozšířen na úroveň Evropské unie,
- čl. 14 odst. 1 odpovídá článku 2 protokolu k EÚLP, ale jeho rozsah je rozšířen, aby zahrnoval přístup k odbornému a dalšímu vzdělání,
- čl. 14 odst. 3 odpovídá článku 2 protokolu k EÚLP, pokud jde o práva rodičů,
- čl. 47 odst. 2 a 3 odpovídá čl. 6 odst. 1 EÚLP, ale omezení na určení občanských práv a závazků nebo trestního obvinění neplatí pro právo Unie a jeho uplatňování,
- článek 50 odpovídá článku 4 protokolu č. 7 k EÚLP, ale jeho rozsah je rozšířen na úroveň Evropské unie mezi soudy členských států,
- konečně, občané Evropské unie nesmějí být v oblasti působnosti práva Evropské unie považováni za cizince z důvodu zákazu jakékoliv diskriminace na základě státní příslušnosti. Omezení podle článku 16 EÚLP, pokud jde o práva cizinců, se na ně tedy v této souvislosti nevztahují.

Pravidlo výkladu obsažené v odstavci 4 je založeno na znění čl. 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a bere řádně v úvahu přístup ke společným ústavním tradicím, který zvolil Soudní dvůr (například rozsudek ze dne 13. prosince 1979 ve věci 44/79 Hauer, Sb. rozh. 1979, s. 3727; rozsudek ze dne 18. května 1982 ve věci 155/79, AM&S, Sb. rozh. 1982, s. 1575). Podle tohoto pravidla, spíše než zvolením postupu "nejnižšího společného jmenovatele", by se měla dotčená práva Listiny vykládat způsobem, který nabízí vysoký standard ochrany, dostatečný pro právo Unie a v souladu se společnými ústavními tradicemi.

Odstavec 5 vyjasňuje rozdíl mezi "právy" a "zásadami" stanovenými v Listině. Podle tohoto rozlišení musí být subjektivní práva respektována, zatímco zásady musí být dodržovány (čl. 51 odst. 1). Zásady mohou být prováděny prostřednictvím legislativních nebo výkonných aktů (přijatých Unií v souladu s jejími pravomocemi a členskými státy, pouze provádějí-li právo Unie); v souladu s tím získávají zvláštní význam pro soudy, pouze když jsou takové akty vykládány nebo přezkoumávány. Na jejich základě však nelze podávat přímé žaloby požadující činnost orgánů Unie nebo orgánů členských států, což odpovídá jak judikatuře Soudního dvora (viz zejména judikatura o "zásadě předběžné opatření" v čl. 191 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie: rozsudek Soudu prvního stupně ze dne 11. září 2002 ve věci T-13/99 Pfizer v. Rada, s mnoha odkazy na dřívější judikaturu, a řada rozsudků o článku 33 (dříve 39) o zásadách zemědělského práva: například rozsudek Soudního dvora 265/85 ve věci Van den Berg, Sb. rozh. 1987, s. 1155: přezkum zásady stabilizace trhu a oprávněných očekávání), tak přístupu ústavních systémů členských států k "zásadám", zejména v oblasti sociálního práva. Příklady zásad uznaných Listinou obsahují například články 25, 26 a 37. V některých případech může článek Listiny obsahovat prvky práva i zásady, například články 23, 33, a 34.

Odstavec 6 odkazuje na různé články Listiny, které v duchu subsidiarity odkazují na vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti.

Vysvětlení k článku 53 – Úroveň ochrany

Cílem tohoto ustanovení je zachovat úroveň ochrany, kterou nyní poskytují ve své oblasti působnosti právo Unie, vnitrostátní a mezinárodní právo. Kvůli jejímu významu se uvádí odkaz na EÚLP.

Vysvětlení k článku 54 – Zákaz zneužití práv

Tento článek odpovídá článku 17 EÚLP:

"Nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoliv právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na zničení kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví."

[*] Poznámka vydavatele: Odkazy na čísla článků Smlouvy byly aktualizovány a byly opraveny některé zjevné chyby.
